

INBLICK

Psykiatrins nya filosofi: fakta och framtidsutsikter

Filosofisk forskning anses ofta vara frikopplad från ”verkligheten” och därmed sakna större praktisk betydelse. Forskningen inom psykiatrins nya filosofi är dock främst praktisk – såväl i sin inriktning som i sina metoder och resultat, skriver **KWM Fulford** och **Markus Heinimaa**.

Psykiatrins nya filosofi, som uppstod på 1990-talet, har i många delar av världen etablerat sig som en kraftfull och växande disciplin. Utvecklingen har skett på tre områden: 1) inom den akademiska infrastrukturen, 2) i begreppsliga och empiriska forskningsbaser och, kanske viktigast av allt, 3) i disciplinens inflytande på målsättningarna, på utbildningen och på tjänsteutbudet inom mentalhälsovården.

Vi ska här skissera upp utvecklingen på dessa tre områden, inklusive de många bidrag som nordiska forskare stått för. I avslutningen spekulerar vi över den nya disciplinens framtid inom 2000-talets psykiatri.

Akademisk infrastruktur

Tabellen nedan visar den anmärkningsvärda utveckling som på senare tid ägt rum inom den akademiska infrastruktur som utgör basen för psykiatrins nya filosofi. På mindre än tjugo år har disciplinen frambringat över 40 nya vetenskapliga och praktikbaserade grupper världen

runt (bl.a. inom Psykiaterförbundet i Finland), nya tidskrifter, ett antal bokserier, årliga internationella konferenser, och flera nya professurer. Den har också lyckats få anseende forskningsanslag, bl.a. för ett nytt program vid University of Central Lancashire, och ett anseende doktorandstipendium vid Oxford.

Åbo 2002; många viktiga artiklar i *Philosophy, Psychiatry, & Psychology (PPP)* kom i ett tidigt skede från nordiska författare; och **Lennart Nordenfelts** bok *Rationality and Compulsion* (Nordenfelt 2007) var ett av de första banden i serien *International Perspectives in Philosophy and Psychiatry* på Oxford University Press.

den lingvistiska filosofin (”vardags-språksfilosofin”) (Fulford 1990). **J.L. Austin**, som var filosofiprofessor i Oxford efter andra världskriget, framhävde den dubbelriktade dynamiken mellan teori och praktik i filosofin genom att kalla den lingvistiska filosofin ”filosofiskt fältarbete”; han propagerade också för en

”Resultaten är praktiska eftersom en fördjupad förståelse på det teoretiska planet understöder förbättrad klinisk kommunikation och hjälper till att definiera de beroende variablerna för neurologisk forskning.”

De nordiska bidragen till den här utvecklingen var betydelsefulla, särskilt under rörelsens första år. Den ena av författarna (MH) ordnade, tillsammans med **Tanja Suomela** (numera **Svirskis**) den första konferensen för psykiatrisk personal i

Begreppslighet och empiri

De nordiska länderna har också gett viktiga bidrag till den nya disciplinens snabbt växande forskningsbas. Filosofisk forskning anses ofta, ibland med ett visst fog, vara frikopplad från ”verkligheten” och därmed sakna större praktisk betydelse. Forskningen inom psykiatrins nya filosofi är däremot *väsentligen* praktisk – den är praktisk i sin inriktning, den är praktisk i sina metoder, och den är framför allt praktisk i sina resultat.

En god illustration av hur forskning inom psykiatrins filosofi kan vara praktisk är det arbete en av författarna (MH) har gjort kring ”galenskapens grammatik”, alltså kring logiken i det språk i vilket psykotiska upplevelser och beteenden beskrivs och uttrycks (Heinimaa 2000a, 2000b). Arbetets inriktning är praktisk eftersom syftet är att vinna en djupare förståelse av innebörden i begrepp som ”psykos”; *metoderna* är praktiska genom att de utgör direkta och noggranna observationer och analyser av ord och fraser som verkligen används i vardagliga sammanhang; och *resultaten* är praktiska eftersom en fördjupad förståelse på det teoretiska planet understöder förbättrad klinisk kommunikation och hjälper till att definiera de beroende variablerna för neurologisk forskning.

Även om sådan forskning har en klart praktisk orientering är den långt ifrån ointressant på det teoretiska planet. Den härstammar i själva verket direkt från en av den stora traditionerna inom anglo-amerikansk analytisk filosofi, nämligen

mera utbredd användning av filosofiskt-empiriska metoder. Han föregrep direkt den senare uppkomsten av psykiatrins nya filosofi genom att peka på psykopatologin som ett rikt undersökningsfält för filosofer med intresse för djupa metafysiska frågor om handling, viljans frihet och förhållandet mellan kropp och själ (Austin 1956-57).

Något som kännetecknar psykiatrins nya filosofi är kombinationer av olika forskningsmetoder: bland exemplen på detta finns diskursanalys kombinerad med fregeansk logik i studiet av psykoanalytiska ”kurer” (Van Staden och Fulford 2004); diskurspsykologi i kombination med undervisning i kommunikativa färdigheter i behandlingen av Alzheimers sjukdom (Sabat 2001); hermeneutik i kombination med tvärvetenskapligt lagarbete (Widdershoven och Widdershoven-Heerding 2003); och språkanalys kombinerad med empiriska samhällsvetenskapliga metoder i en undersökning av omedvetna sjukdomsmodeller hos både patienter och vårdpersonal i vården av personer med långvarig schizofreni (Colombo o.a. 2003). I Sverige pågår som bäst en undersökning som är parallell med **Colombos** modellforskning.

Psykiatrins nya filosofi har också frambragt en öppen och inneslutande *ethos*, i vilken man omhuldar vitt skilda (och ibland motstridiga) tanke- och verksamhetstraditioner. Inom filosofin har disciplinen i hög grad utgått från både den kontinentala och den anglo-ame-

FAKTA: Utvecklingen av den akademiska infrastrukturen i psykiatrins filosofi

- 43 nya forskargrupper över hela världen koordinerade av International Network for Philosophy and Psychiatry (www.inpponline.org).
- Specialsektioner i World Psychiatric Association och Association of European Psychiatrists.
- Internationella konferenser i olika världsdelar varje år (2009 i Portugal, se närmare websidan ovan).
- Nya professurer i Italien, Holland, Sydafrika, Storbritannien.
- Utbildnings- och forskningsprogram (bl.a. ett nytt doktorsprogram vid Oxford www.philosophy.ox.ac.uk).
- Den internationella tidskriften *Philosophy, Psychiatry, & Psychology (PPP)* har utkommit i fjorton år (utgivare Johns Hopkins University Press) www.press.jhu.edu/journals/philosophy_psychiatry_and_psychology.
- Nya tidskrifter tillkommer, bl.a. *Journal for Philosophy and Psychiatry*, en nätbaserad tidskrift som publicerar artiklar på flera språk [www.jfpp.org].
- Flera bokserier, bl.a. *International Perspectives in Philosophy and Psychiatry*, utgiven av Oxford University Press)
- Institute for Philosophy, Diversity and Mental Health (IPDMH) inrättat vid University of Central Lancashire i Storbritannien (med en finansiering på över 1 miljon pund); institutet erbjuder bl.a. ett mastersprogram med distansundervisning baserat på *Oxford Textbook of Philosophy of Psychiatry* (Fulford, Thornton och Graham, 2006)
- Filosofi i praktiken t.ex. värdebaserad praktik (se www2.warwick.ac.uk/fac/med/study/cpd/subject_index/pemh/vbp_introduction)

rikanska analytiska traditionen inom västerländsk filosofi, och dess framtida färdriktning kommer att inkludera viktiga dubbelriktade kontakter till afrikansk och asiatisk filosofi (Van Staden och Fulford 2007). Inom psykiatrin är disciplinen likaså en jämlik partner till biologiska, sociala och psykologiska modeller

praktik som en metod att hantera komplicerad och motstridig evidens (Fulford 2004).

Utrymmet medger inte att vi går in på detaljerna kring värdebaserad praktik, men det är viktigt att inse hur djupt detta filosofiskt härledda verktyg för beslutsstöd redan har trängt in i den dagliga

bildningsmodul i psykiatrins filosofi och värdebaserad praktik på det brasilianska psykiaterförbundets websida på andra plats bland slutförda moduler.

Psykiaternas entusiasm för filosofi sänder ett klart budskap om psykiatri som en forskningsstyrd och samtidigt patientorienterad disciplin.

.....

”Psykiatrilosofins snabba expansion under de senaste åren kan ha kommit som en överraskning för många, men den visar att det bland psykiatrer funnits ett behov av denna disciplin.”

.....

för mentala störningar, och erbjuder en samlande heuristik för dem.¹

Det finns nu ett antal förebildliga psykiatriska universitetsinstitutioner som reflekterar rikedomerna i en kombinerad filosofisk och empirisk forskningsbas, framför allt i Köpenhamn, i Linköping och vid Institute of Psychiatry i London.

Från filosofi till praktik

Kombinerade metoder och en inklusiv approach har också varit de centrala drivkrafterna bakom den nya psykiatrilosofins inverkan på den dagliga verksamheten. Fenomenologin är ett exempel på detta. Genom filosofen/psykiatern **Karl Jaspers** arbete i Heidelberg (Jaspers 1913) har fenomenologin givetvis lagt grundvalen för den moderna deskriptiva psykopatologin. Under de senaste åren har man kunnat bevittna uppkomsten av en empirisk-fenomenologisk hybrid kallad ”naturaliserad fenomenologi” (Petitot m fl 2000). Likaså har fenomenologin, främst i den italienska fenomenologen och psykiatern **Giovanni Stanghellini**s arbete (Stanghellini 2004) i kombination med lingvistisk analys av värderingar (Fulford 1989, Sadler 2005) varit en central källa till det som har kommit att kallas ”värdebaserad praktik” – ett särskilt fruktbart exempel på hur filosofi kan omsättas i praktiken. Detta är en process genom vilken man hanterar komplicerade och motstridiga värden inom beslutsfattandet i hälsovården – en direkt motsvarighet, och i själva verket en partner, till evidensbaserad

verksamheten. Den baserar sig huvudsakligen på förvärvade kliniska färdigheter (se övningsmanualen *Whose Values?*, Woodbridge and Fulford 2004, tillgänglig på www.scmh.org.uk), och har utgjort kärnan i en omfattande serie policy-, utbildnings- och forskningsinitiativ av det brittiska hälsoministeriet. Det har också vidtagits betydelsefulla internationella initiativ i värdebaserad praktik särskilt genom världsförbundet för psykiatrer (World Psychiatric Association).

Slutsatser: framtidsutsikter

Vi har här beskrivit hur psykiatrins nya filosofi, baserad på en solid akademisk infrastruktur, håller på att utvecklas till en viktig samarbetspartner både till den neurologiska forskningsbasen och till överförandet av forskning till praktik vid utvecklandet av mera patientbaserade mentalvårdstjänster.

Psykiatrilosofins snabba expansion under de senaste åren kan ha kommit som en överraskning för många (Fulford och Stanghellini, under utgivning), men den visar att det bland psykiatrer funnits ett behov av denna disciplin. Tidiga bevis för detta fick man i en undersökning som utfördes i det brittiska Royal College of Psychiatrists vid rörelsens början (Fulford och Adshead 1994); intressegruppen för psykiatrins filosofi växte på bara fem år till den näst största gruppen inom Royal College; Oxford University Press bokserie säljs ständigt ut vid internationella konferenser; och nyligen placerade sig **Claudio Banzatos** CPD-ut-

K.W.M Fulford

är professor i filosofi och mental hälsa vid University of Warwick, tillhör filosofikollegiet och är konsulterande psykiater vid universitetet i Oxford, är biträdande chef för Institute for Philosophy, Diversity and Mental Health vid centret för etnicitet och hälsa, University of Central Lancashire, redaktör för *Philosophy, Psychiatry, & Psychology* och särskild konsult för värdebaserad praktik vid Londons hälsovårdsdepartement. k.w.m.fulford@warwick.ac.uk

Markus Heinimaa är psykiater och arbetar för tillfället som klinisk lärare i psykiatri vid Åbo Universitet. markus.heinimaa@utu.fi

Översättning: Lars Hertzberg

Referenser

- Austin, J.L. (1956-7) A plea for excuses. Proceedings of the Aristotelian Society 57:1-30. Omtryckt i Austin, *Philosophical Papers* (Oxford University Press 1970).
- Care Services Improvement Partnership (CSIP) and the National Institute for Mental Health in England (NIMHE) (2008) *Workbook to Support Implementation of the Mental Health Act 1983 as Amended by the Mental Health Act 2007*. London: Department of Health.
- Colombo, A., Bendelow, G., Fulford, K.W.M & Williams, S. (2003) Evaluating the influence of implicit models of mental disorder on processes of shared decision making within community-based multi-disciplinary teams. *Social Science & Medicine*, 56: 1557-1570.
- Fulford, K.W.M. (1989, nytryck 1995 och 1999) *Moral Theory and Medical Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fulford, K.W.M. (1990) Philosophy and Medicine: The Oxford Connection. *British Journal of Psychiatry*, 157, pp.111-115.
- Fulford, K.W.M. (2004) Ten Principles of Values-Based Medicine. I Radden, J. (red) *The Philosophy of Psychiatry: A Companion*. Oxford University Press.
- Fulford, K.W.M. och Adshead, G. (1994) The Attitudes of Psychiatrists to Philosophy: two Spot Surveys. *Psychiatric Bulletin: The Journal of Trends in Psychiatric Practice*, 18, 343-345.
- Fulford, K.W.M. och Stanghellini, G. (under utgivning) The Third Revolution: Philosophy into Practice in Twenty-first Century Psychiatry. Inbjuden artikel i första numret av nättidskriften *Dialogues in Philosophy, Mental and Neuro Sciences*.
- Fulford, K.W.M., Thornton, T. och Graham, G. (2006) *The Oxford Textbook of Philosophy and Psychiatry*. Oxford: Oxford University Press.
- Heinimaa, M. (2000a) On the grammar of "psychosis". *Medicine, Health Care and Philosophy*, 3:39-46.
- Heinimaa, M. (2000b) Ambiguities in the psychiatric use of the concepts of the person: an analysis. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 7:125-36.
- Jaspers, K. (1913) *Allgemeine Psychopathologie*. Berlin, Springer-Verlag. (General Psychopathology, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1997.)
- The National Institute for Mental Health in England (NIMHE) and the Care Services Improvement Partnership (2008) *3 Keys to a Shared Approach in Mental Health Assessment*. London: Department of Health.
- Nordenfelt, L. (2007) *Rationality and Compulsion: Applying action theory to psychiatry*. Oxford University Press.
- Petitot, J. m fl (red) (2000) *Naturalizing Phenomenology: Issues in Contemporary Phenomenology and Cognitive Science*. Stanford University Press.
- Sabat, S.R. (2001) *The Experience of Alzheimer's Disease: Life Through a Tangled Veil*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Sadler, J.Z. (2005) *Values and Psychiatric Diagnosis*. Oxford University Press.
- Stanghellini, G. (2004) *Deanimated bodies and disembodied spirits. Essays on the psychopathology of common sense*. Oxford University Press.
- Van Staden, C.W. och Fulford, K.W.M. (2004) Changes in semantic uses of first person pronouns as possible linguistic markers of recovery in psychotherapy. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 38:4, 226-232.
- Van Staden C.W., Fulford K.W.M. (2007) Hypotheses, neuroscience and real persons: The theme of the 10th International Conference on Philosophy, Psychiatry and Psychology. Lead Guest Editorial. *South African Journal of Psychiatry*, Vol 13:3, 68-71.
- Widdershoven, G. och Widdershoven-Heerding, I. (2003) Understanding Dementia: a Hermeneutic Perspective. I Fulford, K. W. M., Morris, K. J., Sadler, J. Z., och Stanghellini, G. (red.), *Nature and Narrative: An Introduction to the New Philosophy of Psychiatry*. Oxford University Press.
- Woodbridge, K., och Fulford, K.W.M. (2004) *'Whose Values?' A workbook for values-based practice in mental health care*. London: The Sainsbury Centre for Mental Health.

¹ Översättarens förklaring: psykiatrins filosofi ger uppslag till fruktbara frågeställningar för tvärvetenskaplig forskning kring mentala störningar.